
ser entendidos fuera del ámbito de mis alumnos y a los profesores Dr. Eugenio Martínez Celdrán y Dra. Ana Mª Fernández Planas por su cariño y por darme la posibilidad de publicar esta nota.

Raquel García Riverón
EFE XIV, 2005, pp. 364-369.

RESEÑAS

PILAR PRIETO (2004): *Fonètica i fonologia. Els sons del català*, UOC (amb CD-ROM), Barcelona.

1. ELS ANTECEDENTS

Ha transcorregut quasi un segle d'ençà que veié la llum el primer manual de fonètica catalana (Schädel, 1908), destinat a l'encomiable i optimista objectiu d'assistir els col·laboradors de l'Obra del Diccionari d'Antoni M. Alcover a l'hora de transcriure amb simbologia fonètica els mots i expressions que recollien per a la que seria la magna obra (Alcover-Moll, 1926/1930-1962/1968) de l'entusiasta filòleg mallorquí (vegeu-ne l'afany alcoverià a 1908, 1911, 1920-1926). I quasi s'escolaren dos terços de segle des de la publicació del manual de fonètica aplicada a la correcció dels defectes del parlar (Barnils, 1930), en tant que ajut logopèdic de caràcter ortofònic, fins que aparegueren les obres de Daniel Recasens (1991 [21996], 1993) en fonètica i d'Eulàlia Bonet i Maria-Rosa Lloret (1998) en fonologia. D'aquesta manera vam poder comptar a les acaballes del s. XX amb una descripció dels sons del català —i de la seva funció— que s'acostés a la que ja disposaven des de la segona dècada d'aquest segle proppassat les llengües de cultura que més ens influeixen actualment: Daniel Jones (1917, 1918) per a l'anglès i Tomás Navarro Tomás (1918) per a l'espanyol.

De ben segur que s'ha pogut trobar informació fonètica, tant de tipus descriptiu com prescriptiu, a diversos treballs de Pompeu Fabra, especialment als capítols

d'«ortografia» i «pronunciació» de les seves gramàtiques (Julià i Muné, 2000) i en els d'altres autors, com ara Francesc de B. Moll (1937, 1952, 1968), Manuel Sanchis Guarnier (1950) i Antoni M. Badia i Margarit (1951, 1962, 1994). Amb tot, l'obra més completa de què disposem avui sobre el català, des del punt de vista descriptiu, és la *Gramàtica del català contemporani* (2002), prou generosa en el tractament de la fonètica i la fonologia —si bé no tant en proporció al conjunt global de l'obra (vegeu-ne més endavant la referència als capítols més rellevants). D'altra banda, en aquestes darreres dècades, sobretot a partir de la primera proposta de l'IEC per a l'estàndard oral (1990), han aparegut un seguit d'obres destinades a la presentació de la pronúncia estàndard catalana, en especial des del punt de vista ortoèpic o normatiu, entre les quals destaquen les de Josep Anton Castellanos (1993, 2004).

2. L'OBRA DE PRIETO: ESTRUCTURA I CONTINGUT

Precisament el llibre de Pilar Prieto constitueix una síntesi dels estudis de fonètica i fonologia catalanes i algunes de les seves aplicacions, presentada de forma amena i prou entenedora per a un ampli ventall de possibles lectors-usuaris. L'obra amplia i procura actualitzar els materials en suport físic que en matèria de fonètica i fonologia catalanes l'autora mateixa havia elaborat per a la Universitat Oberta de Catalunya (d'ara endavant UOC) el 2001.

El volum consta de tres capítols que s'inicien amb una presentació i acaben amb un resum prou extens, alhora que inclouen activitats diverses força engrescadores per al lector-usuari aplicat. Es clou amb una selecció bibliogràfica recomanada i comentada, seguida de bibliografia complementària per a cadascun dels capítols. A més, s'hi adjunta el suplement fònic indispensable, anomenat *Laboratori virtual de pràctiques*, en format de CD-Rom, que permet escoltar i gravar sons (*pràctiques*) a la vegada que inclou exercicis d'*autoavaluació* a fi que l'estudiantat que no disposi de docència presencial pugui controlar la consolidació i aplicació dels continguts del manual. Conté, a més, *recursos multimèdia* diversos de gran utilitat.

El primer capítol (p. 15-148), que constitueix una introducció a la producció i la transmissió dels sons de la parla, així com a la seva funció en les llengües naturals, es dedica a la *fonètica i fonologia generals*. Es divideix, doncs, en dues parts: fonètica articulatioacústica i fonologia. La *fonètica articulatòria* comprèn la presentació del tracte vocal general amb la descripció de la laringe i les cavitats

supralaríngrics amb els seus corresponents articuladors; s'hi explica la producció dels sons de la parla i els sistemes de classificació articulatòria tant segmental (vocals i consonants) com suprasegmental o prosòdica (accent i entonació), alhora que s'introdueix la pràctica de la transcripció fonètica a partir de l'Alfabet Fonètic Internacional (AFI). La *fonètica acústica*, per la seva banda, presenta les propietats físiques dels sons en general i dels del català en particular, tot fornint informació suficient per poder interpretar els resultats de les tècniques d'anàlisi acústica: sonogrames, espectrogrames i corbes de freqüència fonamental, de manera que es puguin relacionar amb els resultats de l'anàlisi articulatòria corresponent, com ara els laringogrames i els electropalatogrames. La *fonologia* s'inicia amb l'explicació de la relació fonètica-fonologia i s'hi presenta l'aplicació del mètode fonològic a l'anàlisi dels patrons fònics predictibles en diferents llengües, en base a l'estructura sil·làbica, les alternances fòniques i els diversos processos fonològics que afecten les llengües naturals.

El segon capítol (p. 149-290) tracta de la *fonètica i la fonologia del català* en tres grans apartats: vocalisme, consonantisme i prosòdia. El *vocalisme* presenta els sistemes vocàlics tòncics i àtons dels principals dialectes del domini lingüístic català. S'hi expliquen els fenòmens més rellevants, com ara la reducció vocàlica, la distribució lèxica de diftongs i hiats, la resolució dels contactes vocàlics i l'harmonia vocàlica del valencià meridional. El *consonantisme* repassa els sistemes de les principals varietats de la llengua i els processos fonològics de modificació consonàntica distribuïts en cinc blocs: a) la sonoritat dels obstruents, amb la inclusió de l'ensordiment final, b) els fenòmens d'elisió, amb la simplificació de grups consonàntics, c) els processos de reforçament, d) les assimilacions de punt d'articulació, i e) les assimilacions de manera; sempre d'acord amb la variació que puguin presentar les diferents varietats dialectals. Tot plegat s'il·lustra amb gran profusió de mapes i exemplificacions molt ben presentades. La *prosòdia* respecte a l'*accent* exposa, d'una banda, els patrons regulars i els marcats, i de l'altra, els nivells accentuals del domini de la frase: accent d'enunciat, de sintagma, de mot i rítmic, parant especial atenció en la resolució de xocs i valls accentuals que empra la llengua, sense oblidar les relacions que s'estableixen entre l'accentuació i l'agrupació prosòdica de l'enunciat, que enllaça amb l'apartat següent. Referent a l'*entonació*, es fa la caracterització dels patrons entonatius bàsics que presenta el català central en enunciats declaratius, interrogatius i imperatius, tot servint-se de nombroses exemplificacions amb els gràfics corresponents. De fet el llibre dedica un espai important als aspectes suprasegmentals, escassament tractats abans; no endebades l'autora és considerada l'especialista catalana en aquest àmbit (Prieto, 2002, 2003, entre d'altres).

El tercer capítol (p. 291-333), més reduït que els anteriors (un 15% del total), presenta de forma sumària però molt entenedora l'essència de les principals *aplicacions de la fonètica i la fonologia* referents a tres grans blocs: la *correcció fonètica*, la *logopèdia* i les *tecnologies de la parla*. La primera tracta de la normativització oral de la llengua (ortoèpia de l'estàndard oral), basada en les directrius normatives que estableix l'Institut d'Estudis Catalans, i els problemes amb què ensopegen els aprenents d'una llengua forana, concretament del català com a L2. La segona part presenta les possibles desviacions de la parla alterada en relació amb la parla normal des del punt de vista logopèdic en el doble vessant d'exploració-diagnòstic i reeducació (ortofonia de la parla afectada per trastorns diversos). El tercer apartat es dedica a les dues tecnologies bàsiques de l'enginyeria lingüística o la lingüística computacional: la *síntesi* i el *reconeixement* de la parla. La primera tècnica permet la lectura en veu alta de textos digitalitzats de manera que s'aconsegueixi parla artificial que s'apropi tant com sigui possible a la natural espontània (conversió text-parla). El reconeixement, per contra, realitza el procés invers: tot partint d'un text sonor es fa una transformació automàtica per part del 'reconeixedor' cap al text grafiat corresponent.

3. HUMANUM OPUS INTER OPERA HUMANA

Com no podia ser altrament, tota obra humana és perfectible, especialment si hi ha la possibilitat de fer-ne altres edicions, de manera que en l'obra ressenyada podrien tenir-se en compte algunes imprecisions i descuits inevitables en aquesta mena de treballs, expressats amb un esperit crític constructiu. Tot seguit s'indiquen, a tall de proposta, doncs, els aspectes més rellevants en relació amb aquesta qüestió:

3.1. Terminologia

Seria convenient reservar la denominació d'*aparell fonador* a la laringe, ja que aquesta és l'òrgan de la fonació o de producció de la veu per excel·lència, i la de *tracte vocal* al conjunt dels òrgans, si més no els supraglòtics, que permeten l'emissió dels sons de la parla. Pel que fa a *cordes vocals*, hauria de tendir-se a emprar la denominació de *plecs vocals/glotal*s (cf. l'anglès *vocal folds*), més ajustada a la seva realitat anatòmica (només cal observar la il·lustrativa figura glogràfica de la p. 113, fig. 1.58). Quant al terme *geminació*, difícilment es pot aplicar en fonètica —què és realment un so geminat, doblat?—, i resulta molt més

adient parlar d'*allargament*; en canvi sí que *geminat* resulta més escaient en fonologia i especialment en ortografia.

En el camp de l'anàlisi sonogràfica dels sons de la parla, respecte al terme *espectrograma* s'ha creat una certa confusió, que ja ens ve de la denominació anglesa de l'aparell originari "Sound Spectrograph". Seria bo de referir-nos a *sonogrames* (p.e. de banda ampla o estreta) quan les dimensions bàsiques són freqüència (eix vertical) vs. temps (eix horitzontal) —en aquests casos l'amplitud/intensitat s'indica com a corba superposada en la part superior del sonograma— i a *espectrogrames* quan realment analitzem l'*espectre* d'un tall o fragment vertical brevíssim d'un sonograma; en aquest cas les dimensions són freqüència vs. amplitud o viceversa, segons com es posicioni la figura, com s'indica a la fig. 1.35 (p. 87) del llibre.

A fi d'anar cercant i consolidant la nostra pròpia terminologia especialitzada i anar-nos desempallegant del 'catanyolish' abassegador en general i de la supeditació a l'anglès en particular, podríem fer l'esforç, com en tants altres casos, d'adaptar termes de la nostra disciplina al català, com ara el VOT ('voice onset time') o LOT ('larynx onset time'), que un quart de segle enrere ja es proposà de substituir (Julià i Muné, 1981) per MEL (moment d'engegada laríngia), quan encara no s'havia introduït el terme anglès en la bibliografia catalana.

3.2. Simbologia

A la fig. 1.23 (p. 54) sobta que es considerin aproximants no labials els fricatius [h fi], que es troben en anglès com a al·lòfons de /h/ "[h]e's be[fi]nd you" ('ell és darrere teu'), en comptes de figurar a la casella dels fricatius glotals, com solen aparèixer al quadre de l'AFI.

A la primera fila de la taula 1.7 (p. 76) el segment nasal de 'cendra' (com el de 'contra') es podria considerar més aviat alveolar per assimilació regressiva del ròtic bategant següent, que al seu torn hauria ja alveolaritzat l'oclusiu anterior. Respecte a la penúltima fila de la taula esmentada, aquest ressenyador seria partidari d'indicar sempre la velarització del lateral alveolar català —llevat de quan es tracti de transcripcions fonemàtiques o fonològiques—, sobretot per poder-lo distingir del corresponent castellà o francès (no velaritzat), malgrat que les tres llengües comparteixin el mateix fonema /l/. Això és sens dubte rellevant en fonètica

contrastiva i, consegüentment, en l'ensenyament-aprenentatge del català com a L2, o viceversa: quan els aprenents d'aquestes llengües són els catalanoparlants.

El sistema vocàlic àton del català occidental (p. 168) convindria que contingués la vocal anterior semioberta [ɛ], atès que en nord-occidental lleidatà sol ser present en els finals àtons en '-a' (p.e. 'Lleidà' i pot contrastar amb [e] en terminacions verbals com 'anav[ɛ]' de primera persona vs. 'anav[e]' de tercera persona).

A la taula 2.5 (p. 200) es podrien afegir els fricativs i africats (alveolo)palatals [ç z\ʦ ç dz], propis dels parlars nord-orientals (p.e. ulls, ulls encisadors / anys, anys horribles), així com el nasal velar [ŋ] l'aproximant labiovelar [w], alhora que seria convenient de distingir entre aproximants semivocals [j w] i espirants [β ð γ].

Quan es parla (p. 206) de l'aproximant apicoalveolar [ɹ] com a realització relaxada dels ròtics catalans, seria convenient de comentar que es tracta d'una pronúncia semblant a la postalveolar de l'anglès (p.e. '[ɹ]ing') a la qual s'hi hauria d'afegir arrodoniment. La raó és similar a l'exposada més amunt respecte al lateral velaritzat català: la rellevància que pot tenir en fonètica contrastiva i en l'ensenyament-aprenentatge d'L2 o llengües foranes.

3.3. Aspectes diversos

Pel que fa a l'esment dels dos laboratoris institucionals de Pere Barnils (p. 41), és una llàstima que no es faci referència al primer i de més llarga durada (1913-1933), que fou el seu «Laboratori de la paraula» particular (Barnils, 1928), al darrer domicili del qual (Avinguda 14 d'Abril/Diagonal de Barcelona) s'annexà una escola de tractament logopèdic, truncada aviat per la prematura mort del seu fundador.

Del treball de Miravittles (1971), especialment recomanat per l'autora (p. 338), difícilment es pot deduir, com s'afirma (p. 52), que Pompeu Fabra aplicés al català el sistema de vocals cardinals formulat per Daniel Jones (1917). Més aviat hi aplicà el sistema 'triangular' de Hellwag, que no pas el 'trapezial' de Jones. A casa nostra la referida «aplicació cardinal» de forma sistemàtica no es devia fer efectiva fins ben entrada la dècada dels setanta del segle passat, i no precisament des d'aules barcelonines. Els apunts de Miravittles, si bé en alguns aspectes poden reflectir prou acuradament el tarannà de la docència gramatical fabriana durant el curs tan irregular que hagué de professar el gramàtic català a la Universitat Autònoma

(1934-1935), presenta algunes imprecisions, especialment en fonètica segmental (vegeu-ne les pàg. 32-75 relatives a fonètica i ortografia), que fan dubtar de la fiabilitat respecte al discurs fabrià originari. El corpus foneticogramatical fabrià es pot trobar de forma força més precisa i acurada als seus treballs de lingüística, als primers capítols de les seves gramàtiques, a les converses filològiques i fins i tot al *Diccionari ortogràfic* (1917). Tornant al sistema cardinal pot resultar confusori titular dues figures (1.20 i 1.22, p. 52 i 53) com a «Sistema de vocals cardinals», atès que aquestes només poden ser les 18 perifèriques (8 de primàries, 8 de secundàries i 2 de complementàries 'pseudocardinals'). Potser hauria resultat més entenedor titular la fig. 1.22, per exemple: «Vocals de l'AFI a partir del sistema cardinal». D'altra banda a la línia 7 de la dita p. 53 cal llegir «la part esquerra del trapezi» (en comptes de 'triangle'), ja que aquell és el polígon en què es basa l'esmentat sistema.

Quant al *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB, 1926/1930-1962/1968), es comenta que la redacció va anar a càrrec de Francesc de B. Moll, Sanchis Guarnier i posteriorment d'Aina Moll (p. 72). De fet la redacció d'aquest recull lexicogràfic va ser compartida, després d'un quart de segle de recollida de dades, per Alcover i Moll (1926-1930) i posteriorment fins al darrer volum fou obra bàsicament de Francesc de B. Moll. La participació de Sanchis i A. Moll ha de ser considerada de forma molt relativa, malgrat la seva valuosa i perllongada contribució a l'obra.

3.4. Bibliografia

Enllaçant amb el que s'acaba de dir, en un llibre publicat la tardor de 2004, que, com s'ha esmentat abans, actualitzava el suport metodològic de l'assignatura de fonètica i fonologia catalanes de la UOC, editat exactament tres anys abans, s'hi troben a faltar referències de treballs prou pertinents per les característiques de l'obra, apareguts el 2002, el 2003 i bona part del 2004 que s'hi haurien pogut incloure. No s'hi fa esment, per exemple, del 15th *International Congress of Phonetic Sciences*, que per primer cop es realitzà a la península Ibèrica (Barcelona, agost de 2003) i del qual l'autora fou precisament un dels membres organitzadors més actius. S'hi presentaren fins a una quinzena de treballs referits a la llengua catalana (cf. Solé, Recasens & Romero, ed, 2003).

En relació amb el segon capítol, per a les pràctiques de transcripció podria haver-se fet referència al llibre de Carrera (1995 [²2001]) i, pel que fa a informació dialectològica, almenys al primer volum de Veny & Pons (2001-) per la riquesa

d'exemplificacions que presenta. Respecte a la *Gramàtica del català contemporani* (Solà & al. [ed. 2002], vol. I: cap. 1-11) sorprèn que només se citin un parell de treballs dels presents al primer volum. Els onze capítols inicials d'aquest corresponen a fonètica i fonologia i ara per ara constitueixen, com deia al començament d'aquest escrit, el cos descriptiu foneticofonològic més complet del català actual, ja que s'hi presenta l'anàlisi segmental dels sons aïllats i en combinació, així com la suprasegmental, amb l'estructura sil·làbica, l'accent i els patrons entonatius de la llengua. Vegem-ne la relació:

1. Els sons del català, *Joan Julià i Muné*
2. El sistema vocàlic. Reducció vocàlica, *Joan Mascaró*
3. Fenòmens en grups vocàlics, *Teresa Vallverdú*
4. Altres fenòmens vocàlics en el mot, *Jesús Jiménez*
5. Estructura sil·làbica, *Maria-Rosa Lloret*
6. Fenòmens assimilatoris, *Blanca Palmada*
7. Elisió de -N i -R, distribució de les ròtiques i altres fenòmens consonàntics en el mot, *Gabriel Bibiloni*
8. Ensordiment, espirantització i fenòmens que afecten les sibilants, *Miquel-Àngel Pradilla*
9. Fenòmens en grups consonàntics, *Nicolau A. Dols*
10. Accent, *Salvador Oliva & Pep Serra*
11. Entonació, *Pilar Prieto*

Respecte al tercer capítol, podria haver estat útil la referència al primer manual d'estil audiovisual, *Televisió de Catalunya* (1995), com a base per a l'assessorament ortoèpic de l'elocució televisiva, així com al recent manual de Castellanos (març 2004). Pel que fa als patrons de l'adquisició fònica del català, el treball de Conxita Lleó (1995) hauria estat un bon complement. D'altra banda, el lector es queda amb el dubte de si la referència bibliogràfica Cabré-Prieto (2004) (p. 189) és la indicada a la bibliografia com a 2001, ja que no n'hi ha cap altra.

3.5. Glossari i/o índexs

En una obra d'aquesta categoria també s'hi troben a faltar índexs, si no un d'onomàstic, almenys el terminològic per ajudar a localitzar en el cos del volum els termes més usuals i rellevants del seu extens i ric contingut, malgrat les explicacions

d'alguns termes que es puguin anar introduint al llarg del text. I encara resulta més necessari pel fet de no incloure-hi cap glossari ni figurar a la bibliografia reculls terminològics especialitzats en fonètica als quals remetre, com podria ser el de Julià i Muné (2003), per elemental i introductorí que pugui ser. Tampoc no hi hauria estat sobrer l'índex de pistes del CD-Rom.

4. COLOFÓ

Fet i debatut, no cal dir que aquest darrer treball de la Dra. Pilar Prieto, que es distribuí en format de llibre/CD el setembre de 2004, és extraordinàriament recomanable, no sols per als alumnes matriculats a l'assignatura corresponent de la UOC —per a qui és obligatori— sinó també per a tots aquells que vulguin iniciar-se i/o aprofundir en els coneixements relatius a la naturalesa, l'estructura i la funció dels sons en general i dels catalans en particular. L'obra també és molt útil per començar a introduir-se en les aplicacions de la fonètica i la fonologia catalanes (per part de professors de llengua, assessors lingüístics, logopedes, psicolingüistes, tecnòlegs de la parla, estudiants de lingüística, etc.), tant pel que fa a la claredat de l'exposició dels conceptes, les figures i els gràfics que els acompanyen com per la bona dosi de didacticisme que traspua cada paràgraf.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER, Antoni M. (1908, 1911, 1920-1926): *La pronúncia llatina entre catalans (Estudis fonològics)*, Barcelona / Palma, PAM / UIB, 2004 (editat per N. Dols).
- ALCOVER, Antoni M. & MOLL, Francesc de B. (1926/1930-1962/1968): *Diccionari català-valencià-balear* (10 vol.), Palma de Mallorca, Moll.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1951): *Gramática histórica catalana*, Barcelona, Noguer. Versió catalana: *Gramàtica històrica catalana*, València, Tres i Quatre, 1981.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1962): *Gramática catalana*, Madrid, Gredos (2 vol.).
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1994): *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.

- BARNILS, Pere (1928): *Laboratorio de la palabra: corrección de defectos del lenguaje, fonética experimental, tratamiento pedagógico, orientación escolar*, Barcelona, Artes Gráficas A. Pons.
- BARNILS, Pere (1930): *Defectes del parlar*, Barcelona, Llibreria Catalònia.
- BONET, Eulàlia & LLORET, Maria-Rosa (1998): *Fonologia catalana*, Barcelona, Ariel.
- CARRERA, Josefina (1995 [²2001]): *Fonètica pràctica del català central i nord-occidental*, Barcelona, Salvatella.
- CASTELLANOS, Josep Anton (1993): *Manual de pronunciació*, Vic, Eumo.
- CASTELLANOS, Josep Anton (2004): *Manual de pronunciació. Criteris i exercicis d'elocució*, Vic, Eumo (amb CD).
- FABRA, Pompeu (1917 [²1923, ³1931, ⁴1937]): *Diccionari ortogràfic*, Barcelona, IEC.
- GINEBRA, Jordi; MARTÍNEZ GIL, Raül-David & PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2000): *La lingüística de Pompeu Fabra*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Universitat Rovira i Virgili (2 vol.).
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1990 [³1998]): *Proposta per a un estàndard oral, I: Fonètica*, Barcelona, IEC.
- JONES, Daniel (1917): *An English Pronouncing Dictionary*, London.
- JONES, Daniel (1918): *An Outline of English Phonetics*, Leipzig.
- JULÀ I MUNÉ, Joan (1981): «Estudi contrastiu dels oclusius de l'anglès i del català. Un experiment acústic», *Estudi General* (Girona) I, 2, pp. 75-85.
- JULÀ I MUNÉ, Joan (2000): «Pompeu Fabra, 'eurofonetista'», a Ginebra, Martínez Gili & Pradilla (ed.), I, pp. 237-256.
- JULÀ I MUNÉ, Joan (2003): *Diccionari de fonètica. Terminologia de les ciències fonètiques*, Barcelona, Edicions 62.

-
- LLEÓ, Conxita (1995): «Processos reduplicatius en català i ritme prosòdic: de l'adquisició fonològica a la formació de mots», *Caplletra*, 19, pp. 195-214.
- MIRAVILLES, Joan (1971): *Apunts taquigràfics del Curs Superior de Català (1934-35) professat per Pompeu Fabra a la Universitat Autònoma de Barcelona*, Andorra la Vella, Erosa.
- MOLL, Francesc de B. (1937/1968): *Rudiments de gramàtica normativa per a ús dels escriptors baleàrics* (2a ed., 1962), corregida i ampliada com a *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, Palma de Mallorca, Moll (1968).
- MOLL, Francesc de B. (1952): *Gramática histórica catalana*, Madrid, Gredos. Versió catalana: *Gramàtica històrica catalana*, València, Universitat de València, 1991.
- NAVARRO TOMÁS, Tomás (1918): *Manual de pronunciación española*, Madrid, Publicaciones de la Revista de Filología Española, III.
- PRIETO, Pilar (2001): *Fonètica i fonologia catalanes*, Barcelona, UOC.
- PRIETO, Pilar (2002): *Entonació: models, teoria, mètodes*, Barcelona, Ariel.
- PRIETO, Pilar (ed.) (2003): *Teorías de la entonación*, Barcelona, Ariel.
- RECASENS, Daniel (1991 [²1996]): *Fonètica descriptiva del català (Assaig de caracterització de la pronúncia del vocalisme i consonantisme del català al segle XX)*, Barcelona, IEC.
- RECASENS, Daniel (1993): *Fonètica i fonologia*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*, València, Torre. Reeditada per Antoni Ferrando (Barcelona, Alta Fulla, 1993).
- SCHÄDEL, Bernhard (1908): *Manual de fonètica catalana*, Cöthen, Otto Schulze.
- SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan & PÉREZ SALDANYA, Manuel (ed.) (2002): *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries (3 vol.).

SOLÉ, M. Josep; RECASENS, Daniel & ROMERO, Joaquim (ed.) (2003): *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences, Causal Productions* (3 vol. / editat també en CD).

TELEVISIÓ DE CATALUNYA (1995): *El català a TV3. Llibre d'estil*, Barcelona, Edicions 62.

VENY, Joan & PONS, Lúdia (2001, 2004...): *Atles lingüístic del domini català, I, II...*, Barcelona, IEC.

Joan Julià-Muné
EFE XIV, 2005, pp. 360-380.

TIMOTHY L. FACE (2002): *Intonational Marking of Contrastive Focus in Madrid Spanish*, Lincom Europa, Muenchen.

El libro *Intonational Marking of Contrastive Focus in Madrid Spanish* (La función de la entonación en la expresión del foco contrastivo en el castellano de Madrid, mi traducción) de Timothy Face, publicado por Lincom Europa (108 páginas), ofrece una descripción fonética y fonológica de los patrones entonativos que intervienen en la expresión del foco contrastivo en el castellano de Madrid. Este trabajo pone de relieve el importante papel que la entonación ejerce en la expresión del foco en lengua castellana. Los resultados que ofrece en parte contradicen las conclusiones a las que se llegan en estudios previos que sugieren que son fundamentalmente los constituyentes sintácticos los que contribuyen a la expresión del foco de la frase, quedando los rasgos prosódicos relegados a un papel secundario. Por el contrario, Face demuestra que en lengua castellana la entonación adquiere una función más compleja en la expresión del foco informativo y contrastivo de lo que hasta ahora se le había atribuido.

Intonational Marking of Contrastive Focus in Madrid Spanish parte del análisis de los datos experimentales obtenidos en una muestra amplia de dos corpora de hablantes madrileños (20 estudiantes de entre 22 y 29 años de la Universidad Autónoma de Madrid). Los análisis fonológicos se llevan a cabo aplicando los postulados de la teoría métrica autosegmental (en adelante AM, Ladd, 1996) al estudio del español, lo que permite no sólo una descripción sólida de esos patrones entonativos, sino también la comparación de la forma y la función de la entonación